

LIBRIS

We know
books

VARTAN ARACHELIAN

*Cartea regelui
romantic și a fiilor
fără de țară*

editura rao

CUPRINS

101 salve de tun: A venit Carol pe lume...	7
Copilăria și adolescența chinezului monarhist.....	11
Televiziunea în noaptea albă a istoriei	28
O ipoteză ignorată	46
...Și umbra unui risc infim trebuia călcată în picioare.....	49
După 25 de ani: Unde e reconcilierea istorică?	56
Orice sfârșit are un început	63
Flash: România în bejenie	74
Flash: singuri în noaptea războiului.....	77
Deși plouă, e soare pe ulița românească	107
Păcatul tinereții: O umbră perpetuă	140
Istoria conectată la prezent	143
După optzeci de ani: Mircea Grigore de România, primul copil al lui Carol al II lea, dezvăluie manevrele obscure care blochează în justiție dreptul său la succesiune.....	146
Carol al II lea: dreptul la replică	200
Ce ar fi spus moderatorul dacă era... invitatul propriei emisiuni	210
O catastrofă: Carol și viața sa de familie	220
Orice început are și un sfârșit	225
În loc de epilog – Tema autorului	228

Deși fusesem prevenit, se vedea bine că nu eram pregătit să fac față surprizei; am rămas o clipă fără respirație, ca un boxer lovit în plin plex solar, simțind că timpul se oprește în loc. Nu trecuse foarte mult de când mai trăisem aceeași senzație. Atunci când îl văzusem pe Ceașescu coborând din tab ca un boschetar cules de pe drumuri de niște oameni de bine care voiau să-l pună sub un acoperiș.

Totuși pe el, ceea ce mai rămăsese din falnicul monarh atât de atent cu ritualurile, inventator neobosit de ținute vestimentare de unică folosință, obsedat de detalii, mai ceva, dacă vreți, ca un *maître*, un șef de sală supraveghind distribuția tacâmurilor, alinierea lor în dreapta și în stânga talgerului sau, poftim, a paharelor rânduite după mărime și cu destinația codificată pentru a fi ridicate la momente predestinate, ritualic, tocmai el, *prințul culturii*, *playboy-ul regal*, romantic defazat cu un secol, cel mai inteligent și creativ rege al Casei Regale să se afle depozitat – incapabil să se opună – într-o debara, ca într-un hangar de aeroport așteptând să fie deplasat cargo. Tocmai el!

Sic gloria tranzit...

101 SALVE DE TUN: A VENIT CAROL PE LUME...

Pe 15 august 1893, de Sfântă Mărie, pe stil nou, calendar abia introdus în România Mare, veni pe lume la Sinaia prințul moștenitor Carol. Pe stil vechi, data aceasta era în stăpânirea zodiei Leului, pe stil nou, în zodia Fecioarei. Dar gândindu-ne la caracterul pe care-l va dezvolta moștenitorul tronului României, primul născut pe pământ românesc, cred că el era închinat zodiei Scorpionului. Sentimental și răzbunător, fidel sieși și necruțător cu ceilalți. Mărturia mamei sale, încredințată istoriei mult mai târziu, ne prezintă ambianța în care fusese concepută și născută *primogenitura* viitorului rege Ferdinand. În preajma nașterii lui Carol cel mic, în Casa Regală avusese loc o ciocnire de caractere puternice. Mama prințesei Maria, fiica țarului, venise special la București în așteptarea marelui eveniment dinastic. Bineînțeles, în așteptare era și șeful Casei, Carol cel Mare. *Mama și unchiul (regele Carol) nu cădeau de acord în privința doctorilor, a infirmierilor și a multor altor lucruri. Mama avusese cinci copii și știa tot ce trebuia în această privință, dar unchiul avea*

obiceiul să amestece politica chiar și cu pâinea cea de toate zilele. (...) Neînțelegeri, discuții; ironii din partea mamei, supărare din partea unchiului, iar între amândoi sta bietul Nando (Ferdinand) în grea cumpănă. (...) Domnia lui (Carol) era aspră, atât de aspră încât ne schimba tineretea din bucurie în durere. (...) Școala unchiului avea un singur cusur: fiind prea neînduplecată te făcea să-ți juri că niciodată nu vei impune această suferință urmașilor tăi, așa încât îți va insufla o prea mare îngăduință și făcea să se avânte pendulul în direcția opusă...

Cum Povestea vieții mele regina Maria avea s-o depene spre apusul vieții, cititorul poate desluși în evocarea circumstanțelor în care s-a consumat tinerețea, cauza derapajelor de junete ale primului ei născut. Abia trecuse majoratul, care era fixat atunci la 21 de ani, când în primele însemnări diaristice Carol – debutul caietului e în 27 aprilie 1914 – apare prima știre despre Păsărica. Păsărica 1 am putea-o numi pentru a o deosebi de următoarea. Revenit din Germania, de la Potsdam, unde începuse inițierea în meseria armelor, cade pradă unei prime iubiri de tinerețe. Era ca un guturai de primăvară. Era o Filitti, Ella, sora prietenului său Puiu Filitti. Idila, de n-o fi fost mai mult, ne aflăm, totuși, cu peste patru decenii înainte de revoluția sexelor, dovedește o eronată educație sentimentală. Să greșim oare? Moda ah-urilor și oh-urilor sentimentale, canonizate de Suferințele tânărului Werther, se consumase deja, ca și epidemia de sinucideri din dragoste însoțite de un șlagăr lacrimogen de care fusese sedus maladiv tineretul central-european, cu supramăsură cel maghiar. Și totuși, dacă n-ai ști că autorul Însemnărilor

zilnice avea să supraviețuiască bine mersi repetatelor suferințe încredințate hârtiei, relatările lor ar putea fi luate drept scrisori de adio. Într-o zi de duminică dimineața, 27 aprilie 1914, după ce am profitat să fiu lenes și am dormit târziu, eroul nostru își amintește cât de nefericit a fost când Cerchezii, care au fost nu de mult alături de tine, scumpa mea, bineînțeles că s-a discutat despre tine, draga mea Păsărică. Când mă gândesc cât de mult îmi lipsești, cum totul mi se pare pustiul de când tu nu mai ești aici; tu erai totul pentru mine, fără tine totul mi se pare lipsit de viață și viața atât de inutilă. Când mă gândesc cât eram de fericiți împreună, că fericirea a trecut pe lângă mine și că eu n-am putut s-o prind și, mai ales, s-o păstrez. Mă gândesc că acum mai puțin de un an de când te strângeam în brațe și ne sărutam ca doi nebuni, ce ore încântătoare am petrecut, oare se vor mai întoarce ele? Acum sunt departe de tine, îmi doresc atât de mult să te am, să te iubesc, așa cum știu eu să te iubesc. Tu ești pasiunea întregii mele vieți, niciodată, niciodată n-aș putea uita clipele atât de minunate petrecute lângă tine. Totul parcă îmi amintește de aceste zile de deplină fericire. Fiecare oră, fiecare îndoială, fiecare colțișor, fiecare cuvânt. Doamne, cât de mult te iubesc, sunt nebun după tine! Și mai departe, în relatarea aceleiași zile, apariția Cellei Delavrancea avea să-i schimbe brusc umorile. Cellica trecuse pragul Castelului de la Sinaia ca invitată a reginei Elisabeta. Carmen Silva era nu doar o dăruită a muzelor, dar și o protectoare a artiștilor. După Eminescu, Alecsandri sau Enescu, care aveau să-i fie oaspeți, iat-o și pe fiica lui Delavrancea. Evocarea făcută marelui muzician și compozitor în cartea ei, Dintr-un

secol de viață, publicată de excepționalul editor Valeriu Râpeanu la Editura Eminescu în 1988, face să treacă prin furcile cenzurii ceaușiste un omagiu reginei-poete: Regina Elisabeta intuiise misterul de necuprins al acestei figuri, pecetluite în propria ei enigmă, de când era foarte tânără. Și îi devenise mein Seelenkind, copilul sufletului meu. În fiecare după-amiază cânta în camera de muzică, fie la București, fie la Sinaia. Carmen Sylva, melomană, invita generos multă lume la orele consacrate muzicii. Așa s-a nimerit să-l cunosc la Sinaia, unde sosisem cu mama de la Paris, încă elevă la Conservatorul de muzică francez.

COPILĂRIA ȘI ADOLESCENȚA CHINEZULUI MONARHIST

Dacă în primele luni de după Revoluție, în isteria colectivă în care intrasem, era scuzabilă identificarea politică a ziaristului cu tema articolului său, așa cum venise de se orânduise să fiu autorul primei convorbiri de televiziune cu regele Mihai, în 2005 deci, după atâta vreme și după un exercițiu profesional îndelungat, n-aveam a mă teme că voi mai fi identificat ca un regalist incurabil. Numai că acela care crede că poate scăpa ușor de o etichetă ce i-a fost odată lipită se înșală. Chiar dacă ea e invizibilă! Nu, asta nu e altă poveste, ci e implicită la cea pe care o citiți acum.

Într-una din zile, un prieten, avocatul Markar Yazăgian, om care a trăit ani îndelungați la Londra, unde-l cunoscuse pe Mircea Lambrino, m-a invitat să cunosc un dosar în care pleda. Mi-a pus în față copia unui certificat de naștere eliberat de sectorul 1, București, la 11 februarie 2004, prin care se specifica la rubrica „nume de familie“, un înscris neobișnuit: *Al României*. Iar prenumele acestui nume, care arată îndeobște apartenența civilă a unei persoane, Mircea Grigore. Titularul acestui document eliberat atât de târziu

se născuse la București, la 8 ianuarie 1920. La rubrica destinată părinților din formularul standard se preciza că tatăl era Carol al II-lea *Al României*, iar mama: Lambrino, Ioana-Maria-Valentina. Certificatul de naștere eliberat de primăria sectorului 1 se baza pe actul de naștere nr. 230 din 12 ianuarie 1920 înregistrat în București. Surprins de ce am văzut, i-am cerut gazdei lămuriri. Acesta mi-a cerut răgaz cât de-o cafea pentru că mi-a mai pregătit o surpriză. Avea să fie întâlnirea cu omul a cărui viață s-a scurs între aceste două certificate de naștere, ambele originale, și nicidecum duplicate.

E ușor de bănuț exaltarea unui gazetar în preajma unui subiect care poate interesa un public larg. Apoi mai era și șansa de a desfiide ironiile, sub care era mascată invidia, de care am avut parte de la mulți confrăți. Cu timpul m-am gândit dacă nu cumva în mine nu fusese sădit sâmburele monarhismului. Părinții? Nu cred. La școală, sub monarhie, făcusem prea puține clase, doar cele primare, ca să se lege ceva. După Revoluției însă, când îi reproșasem prefectului, un reputat istoric al Dobrogei, ținut românesc care datorează, poate, cel mai mult, administrației dinastice a României, de ce principalele artere ale Constanței n-au fost readuse la vechea titulatură, el mi-a reproșat țăfnos că orașenii de azi nu sunt monarhiști. Și așa se face că nici azi artera de nord-sud, care leagă centrul de principala stațiune de pe litoral poartă tot numele de Mamaia, nume care avea să înlocuiască în regimul comunist pe cel de Lenin, și nu vechiul nume, cel originar, de Regina Maria. Paradoxul e că prefectul n-ar trebui bănuț de nostalgii comuniste. Deși se aliniase repede la stânga domnului Iliescu, totuși, cred că avusese de suportat, de-a lungul carierei sale prodigioase,

repetate afronturi din partea autorităților din cauza originii sale sociale. Tatăl lui fusese preot și avea antecedente politice anticomuniste. Într-o situație socială similară, gândeam că mi-ar fi fost greu să nu fi avut aprehensiuni monarhice, fie și pentru faptul că descoperisem orașul încă din copilărie identificând bulevardele și străzile centrale cu numele regilor și reginelor României: Carol, Ferdinand, Elisabeta, Maria, Ileana... Apoi stațiunea Carmen Sylva. Ele îmi erau familiare, poate mai familiare decât numele armenesci ale rudelor plecate la București. Dar prima emoție mai pregnantă despre regalitate e cea trăită, când pe una din vitrinele prăvăliei din cartierul în care m-am născut, Piața Kiliei, era lipit un afiș al autorităților care multiplicaseră Proclamația de abdicare a regelui Mihai. Probabil că încă mai eram chinuit la școală cu scrierea cursivă, din moment ce copilul care eram realiza că o mare nedreptate e făcută posesorului acestui impecabil scris caligrafic. De-a lungul vieții mele, petrecută între paranteze de tot felul, am avut ocazia să-mi orânduiesc convingerea că dinastia română a fost un dar neașteptat pentru modernizarea/europenizarea României. De fapt, era prima adoptare europeană a provinciilor române în familia europeană. Și consecințele aveau să se vadă. Nu pot ignora însă nici ponderea literaturii antimonarhice tradiționale, singura pe care o promovase vechiul regim și care ridica întrebări iscate de excepția de la datoria regală a lui Carol al II-lea; vulnerabilitate care făcea ca dinastia română să nu fie impecabilă era legată de corupția morală și materială a monarhului. Fusese un rege slab? Ar trebui rediscutat acest dosar. Cred că ar ieși la iveală că, spre deosebire de tatăl și unchiul său, Carol al II-lea fusese un rege burghez. Cu consecințele de rigoare!

Aventura legăturii sale cu *Duduia*, o legătură mistuitoare pe care doar moartea avea s-o desfacă, era să fie o poveste din planul secund al romanului *Ediție specială*, predat la Editura Cartea Românească în 1982, și reținut de la apariție de cenzura – nenumită ca atare – a regimului. Editura avea să se spele repede pe mâini îndreptându-mi manuscrisul spre celebru cenzor Dulea. Ce credeți că reproșa jandarmul literelor românești cărții mele? Nici mai mult, nici mai puțin decât că sunt prea multe personalități reale în carte. Deci pomenirea lor nu mai era posibilă; ele erau șterse, carevasăzică, nu doar din uzanța colectivă, dar și din memoria care e istoria românilor. Îl puneau în umbră pe Ceaușescu? Mai grav, sărea în ochi diferența de cultură dintre elitele interbelice și nomenclatura comunistă. Nu-mi venea să cred până când, câțiva ani mai târziu, aveam să aflu de la conducerea TVR că proiectul meu de a face un documentar despre Ateneul Român, celebrând astfel o sută de ani de la înființarea acestei uimitoare ctitorii, fusese respins la Cabinetul 2. De ce? am întrebat, nu jucând inocența de tip politică, ci de-a dreptul intrigat, cu ce deranja, gândeam, regimul dictatorial aniversarea unui edificiu nu doar arhitectonic, dar și cultural, emblematic pentru București, semn de identificare a televiziunii noastre în transmisiile preluate de Interviziune? „Las-o mai moale cu trecutul“, cu istoria, mi s-a răspuns confidențial. Exista, trebuie să recunosc, o complicitate între cenzorii noștri de fiecare zi, șefii instituției și noi, subalternii lor, realizatorii de programe. Dacă făceai pe niznaiul și omiteai s-o pomești pe „academiciana de renume mondial“, ți se amintea cu dojană, benignă, e adevărat: „dar pe tovarășa ai uitat-o, desigur c-o vei prinde undeva...“

Am fost de vreo câteva ori la Dulea, mă primea amabil, nimic de zis, doar făceam parte din sistem și conta să găsească, deci, înțelegere la mine, fără să se chinuiască inventând motive cât de cât plauzibile. Întotdeauna audiența se petrecea în prezența unui individ care tăcea și nota ceva. Cum nu trecuse mult timp de la cutremurul din 1977, asociază trosnetele repetate unui zvon de cutremur și tresăream suspect. Gazda mă liniștea cum că așa face lemnul mobilei, și nu cum, probabil, mi-ar fi mers gândul la un defect trecător de microfon ieșit din garanție, deranj inutil la un cenzor care nu putea fi scos din ale lui... De fapt, nu doar mobila trosnea, ci întreaga șandrama. În primele zile de după Revoluție, Ion Ardeleanu, care era nu doar directorul Muzeului de Istorie a partidului, acolo unde se va organiza Muzeul Țăranului Român, dar și activist la secția de propagandă a CC, mi-a spus că, la Revoluție, în fișetul său de la CC se afla și manuscrisul cărții mele. Nu mai avea rost să-l întreb de ce nu-i dăduse drept de tipar, căci mă grăbeam să merg la editură să-mi găsesc redactorul de carte care să-mi trimită manuscrisul la tipografie. Am urcat în tren și m-am dus la Galați, unde era tipografia și am respectat cutuma pământului, având în traistă niscaiva băuturi fine, făcând ca, revenită în drepturile ei firești, cartea să apară imediat. Și tot atât de repede cele treizeci de mii de exemplare se vor epuiza; nu știam că adunând atâtea înjurături în presă poți deveni, cum devenisem, un *brand* care face rating.

Dar să revin. Într-o zi de marți, din primăvara anului 1988, fiind la Satu Mare, am aflat că, în seara din ajun, mai tot orașul îl văzuse pe fostul rege la emisiunea budapestană, dacă nu mă înșel asupra titlului generic, *Panoramic*. Impresia produsă fusese copleșitoare. Să mai